

ПО 03 Анатомія нервової системи та фізіологія вищої нервової діяльності

Робоча програма навчальної дисципліни (Силабус)

Реквізити навчальної дисципліни

Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність	С4 Психологія
Освітня програма	Прикладна психологія
Статус дисципліни	Нормативна
Форма навчання	Заочна
Рік підготовки, семестр	1 курс, осінній семестр
Обсяг дисципліни	6 кред. ЄКТС / 180 годин лекції – 10 годин, семінарські – 6 годин, самостійна робота – 164 годин
Семестровий контроль/ контрольні заходи	ДКР, екзамен
Розклад занять	https://schedule.kpi.ua/
Мова викладання	Українська
Інформація про керівника курсу / викладачів	https://psy.kpi.ua/chumakov/ Чумаков Володимир Олексійович викладач кафедри
Розміщення курсу	https://classroom.google.com/c/NzU0MjgwNTg3Nzc1?cjc=6epqaj6

Програма навчальної дисципліни

1. Опис навчальної дисципліни, її мета, предмет вивчення та результати навчання

Одними з головних функцій нервової системи людини є формування адекватної поведінки та забезпечення орієнтації у просторі. Адекватна поведінка забезпечується нервово – гуморальною регуляцією функцій, яка виразно та багатозначно проявляється у психічній діяльності особистості. Тому окрім вивчення будови анатомічних структур нервової системи важливу роль має розуміння її еволюційних особливостей розвитку. Дисципліна «Анатомія нервової системи та фізіологія вищої нервової діяльності» спрямована на формування у здобувачів вищої освіти, на засадах аналізу сучасних анатомічних і фізіологічних концепцій, наукових знань про особливості функціонування центральної нервової системи в цілому і окремих її утворень, а також її розвиток в процесі філогенезу та онтогенезу. Інтегративний підхід у структурі курсу дозволяє показати організацію людини як складної саморегульованої системи, яка містить величезний адаптаційний потенціал.

Вивчення біогенетичної детермінованості індивідуальних психофізіологічних якостей людини та її поведінки, з метою прогнозування розвитку її психологічних процесів і станів є важливим для подальшого розуміння природи усіх психічних проявів людини. Крім того, програма курсу «Анатомія нервової системи та фізіологія вищої нервової діяльності» передбачає розуміння та виявлення здобувачами вищої освіти механізмів функціонування нервової системи, що є неодмінною умовою розуміння формування адекватних способів впливу в подальшій професійній діяльності психолога.

Навчальна дисципліна складається з лекційних та семінарських занять, в яких міститься достатня кількість демонстраційних матеріалів, що дозволяє наглядно уявити будову нервової системи, наводяться приклади (результати досліджень, наукових експериментів, аналізи клінічних випадків), надається велика кількість практичних порад, які здобувач вищої освіти и можуть застосовувати в майбутній практиці.

Предметом навчальної дисципліни є сутність нервової системи людини та біогенетична детермінованість індивідуальних психофізіологічних якостей людини та її поведінки.

Метою навчальної дисципліни є розкриття основних понять, категорій, цілей, завдань, принципів, методів та деяких проблем сучасної анатомії та фізіології нервової системи; знайомство здобувачів вищої освіти з будовою різних відділів центральної нервової системи, їх розвитком в онтогенезі і філогенезі, розуміння особливостей функціонування центральної нервової системи у людини, формування наукових уявлень про механізми передачі інформації в межах нервової системи.

Основні завдання вивчення дисципліни полягають в теоретичній та практичній підготовці здобувачів вищої освіти фаху з питань: розуміння сутності різних теоретичних підходів до аналізу проблем еволюції та дослідження особливостей функціонування нервової системи, функціонування інтегративних систем мозку та їх ролі у формуванні психіки людини; оволодіння знаннями про анатомо-фізіологічні особливості нервової системи; використання теоретичних основ для усвідомлення ролі нервової системи в життєдіяльності людини; застосування науково-доказових методів у вивченні вищих проявів мозкових функцій, виявлення нейропсиходинамічних закономірностей в діяльності індивіда та аналізувати суть психофізіологічних явищ, процесів і станів людини.

Відповідно до вимог освітньо-професійної програми метою дисципліни є формування у здобувачів вищої освіти:

загальних компетентностей:

- Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями (ЗК 4);
- Здатність генерувати нові ідеї (креативність). (ЗК 7);
- Здатність та готовність впроваджувати наукові основи та рекомендації щодо сучасної життєдіяльності, засоби фізичного, психічного, психологічного і духовного розвитку особистості й самовдосконалення (ЗК 13);
- Здатність і готовність до безперервного й актуального навчання, опанування новими знаннями, методичними розробками, інноваційними проєктами, володіння новітніми технологіями в галузі психології (ЗК 15);

фахових компетентностей:

- Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології (ФК 1);
- Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду, розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ (ФК 2);
- Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків (зокрема, в контексті організації заходів раннього втручання). (ФК 3);
- Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел (ФК 4);

Програмні результати навчання:

- Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання, ефективність власних дій (ПРН 1);
- Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ у контексті професійних завдань (ПРН 2);
- Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань (ПРН 3);
- Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефаківців (ПРН 8);
- Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, відстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника (ПРН 10);

Комунікація з викладачем є невід'ємною частиною освітнього процесу як під час навчальних занять, так і в межах консультацій, які проводяться за графіком, доступним на сайті кафедри

психології і педагогіки. До того ж для більш ефективної комунікації з метою розуміння структури навчальної дисципліни та засвоєння матеріалу використовується classroom.google.com., електронна пошта, загальні групи в соц. мережах.

2. Пререквізити та постреквізити дисципліни (місце в структурно-логічній схемі навчання за відповідною освітньою програмою)

Для вивчення дисципліни здобувач вищої освіти у бажано мати навички використання текстового редактора на комп'ютері, навички роботи з електронними базами даних наукових інститутів та бібліотек.

Навчальна дисципліна «Анатомія нервової системи та фізіологія вищої нервової діяльності» логічно пов'язана з такими дисциплінами, як «Вступ до спеціальності», «Психологія здоров'я», «Загальна психологія з практикумом. Частина 1. Психічні процеси», «Основи психодіагностики» тощо.

Вивчення дисципліни дозволить ефективніше опановувати дисципліни циклів загальної та професійної підготовки.

3. Зміст навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин			
	Всього	у тому числі		
		Лекції	Практичні (семінарські)	СРС
1	2	3	4	5
Тема 1. Предмет, методи та підходи до вивчення закономірностей будови і функціонування нервової системи	7			7
Тема 2. Анатомо-фізіологічні особливості нервової системи: будова та її функції.	12	2	2	8
Тема 3. Координація нервових процесів.	8			8
Тема 4. Морфо-функціональна організація спинного мозку.	8			8
Тема 5. Морфо-функціональна організація головного мозку.	10	2		8
Тема 6. Кора півкуль головного мозку.	8			8
Тема 7. Вегетативна нервова система.	8			8
Тема 8. Нейрогуморальна регуляція організму.	10	2		8
Тема 9. Анатомо-фізіологічні особливості будови та функції органів зору.	8			8
Тема 10. Анатомо-фізіологічні особливості будови та функції слухової та сенсорної системи.	8			8
Тема 11. Поняття про вищу нервову діяльність (ВНД).	7			7
Тема 12. Фізіологія мови. Перша і друга сигнальні системи. Центри мови. Порушення мови.	7			7
Тема 13. Фізіологічні механізми пам'яті. Аналітико-синтетична діяльність. Увага.	7			7
Тема 14. Фізіологія емоцій. Нейрофізіологічні механізми емоцій та поведінкових реакцій. Фізіологія сну.	11	2	2	7
Тема 15. Фізіологія свідомості. Нейрофізіологічні механізми свідомості.	11	2	2	7
ДКР	20			20

Підготовка до екзамену	30			30
Всього годин	180	10	6	164

4. Навчальні матеріали та ресурси

Для успішного вивчення дисципліни достатньо опрацювати навчальний матеріал, який викладається на лекціях, а також ознайомитись з:

4.1 Базова література

1. Черкасов, В. Г., & Кравчук, С. Ю. (2023). *Анатомія людини: навчальний посібник для студентів вищих медичних навчальних закладів IV рівня акредитації* (639 с.). Вінниця: Нова Книга. **Друковане видання з фонду бібліотеки КПІ**
https://opac.kpi.ua/F/?func=direct&doc_number=000644339&local_base=KPI01
2. Шевчук, В. Г., Мороз, В. М., Белан, С. М., Гжегоцький, М. Р., & Йолтухівський, М. В. (2021). *Фізіологія: підручник для студентів вищих медичних навчальних закладів IV рівня акредитації* (448 с.). Вінниця: Нова Книга. **Друковане видання з фонду бібліотеки КПІ**
https://opac.kpi.ua/F/?func=direct&doc_number=000640140&local_base=KPI01
3. Філімонов, В. І. (2021). *Фізіологія людини: підручник для студентів медичних закладів фахової передвищої та вищої освіти* (488 с.). Київ: ВСВ "Медицина". **Друковане видання з фонду бібліотеки КПІ**
https://opac.kpi.ua/F/?func=direct&doc_number=000636903&local_base=KPI01
4. Дуган, О. М., & Яловенко, О. І. (2024). *Фізіологія людини [Електронний ресурс]: підручник для здобувачів ступеня бакалавра за спеціальністю «Біотехнології та біоінженерія»* (588 с.). Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського. Електронний архів наукових та освітніх матеріалів КПІ
<https://ela.kpi.ua/handle/123456789/67517>
5. Scherstiuk, S., Gaft, K., Sydorenko, R., & Pogrebnyak, A. (2023). Anatomical and physiological aspects of the central and peripheral nervous system: methodical recommendations for self-preparation of 2nd year students of the School of medicine in the discipline «Anatomical and physiological aspects of the central and peripheral nervous system» (72 p.). Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University.
<https://ekhnuir.karazin.ua/handle/123456789/17827>
6. Головацький, А. С., Черкасов, В. Г., Сапін, М. Р., & ін. (2024). *Анатомія людини: у 3-х т. Т. 3: підручник* (408 с.). Вінниця: Нова Книга. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/67433>
7. Хавіна, І. В., Гура, Т. В., & Чебакова, Ю. Г. (2020). *Анатомія нервової системи та вищої нервової діяльності. Ч. 1: навч.-метод. посібник* (103 с.). Харків: Панов А. М.
<https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/46987>

4.2 Допоміжна література:

1. Scherstiuk, S., Gaft, K., Sydorenko, R., & Pogrebnyak, A. (2023). Anatomical and physiological aspects of the central and peripheral nervous system: methodical recommendations for self-preparation of 2nd year students of the School of medicine in the discipline «Anatomical and physiological aspects of the central and peripheral nervous system» (72 p.). Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University.
<https://ekhnuir.karazin.ua/handle/123456789/17827>
2. El-Shara', A. (2021). Anatomy and Physiology 2 [Lecture notes]. Faculty of Pharmacy, Philadelphia University-Jordan. <https://www.philadelphia.edu.jo/academics/aelsara/uploads/Week%209-12%20Anatomy%20and%20Physiology%20of%20the%20Central%20Nervous%20System%20Ms.Aasma%20El-Shara.pdf>
3. Bayram-Weston, Z., et al. (2022). Nervous system 1: introduction to the nervous system. Nursing Times, 118(3). <https://cdn.ps.emap.com/wp-content/uploads/sites/3/2022/02/220223-Nervous-system-1-introduction-to-the-nervous-system1.pdf>
4. Thau, L., Reddy, V., & Singh, P. (2022). Anatomy, central nervous system. StatPearls [Internet]. StatPearls Publishing. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK542179/>

5. Johnson, J. O. (2019). Autonomic nervous system: physiology. In Pharmacology and physiology for anesthesia (pp. 270-281). Elsevier. <https://fundanest.org.ar/wp-content/uploads/2016/07/AUTONOMIC-NERVOUS-SYSTEM-PHYSIOLOGY.pdf>
6. Waxenbaum, J. A., Reddy, V., & Varacallo, M. (2019). Anatomy, autonomic nervous system. <https://europepmc.org/article/nbk/nbk539845>
7. Головацький, А. С., Черкасов, В. Г., Сапін, М. Р., & ін. (2024). Анатомія людини: у 3-х т. Т. 3: підручник (408 с.). Вінниця: Нова Книга. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/67433>
8. Хавіна, І. В., Гура, Т. В., & Чебакова, Ю. Г. (2020). Анатомія нервової системи та вищої нервової діяльності. Ч. 1: навч.-метод. посібник (103 с.). Харків: Панов А. М. <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/46987>
9. Аппельханс, О. Л., Нескормна, Н. В., Антонова, Н. А., & Матюшенко, П. М. (2023). Вегетативна нервова система людини: навчальний посібник (100 с.). Одеса: Олді+. <https://repo.odmu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/13632>
10. Березан, О. І. (2020). Нервова система: анатомо-фізіологічні та клінічні аспекти. <https://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/16809>
11. Вовканич, Л. С. (2019). Вища нервова діяльність: лекція № 6 з дисципліни "Фізіологія людини" (24 с.). Львів. <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/22564>
12. Коляда, Н. В. (2022). Психофізіологія: конспект лекцій для студ. спец. 053 "Психологія" усіх форм навчання (264 с.). Суми: СумДУ. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89285>
13. Корінчак, Л. М. (2023). Основи анатомії та фізіології нервової діяльності. <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi75/0055642.pdf>
14. Коц, С. М., & Коц, В. П. (2022). Анатомія людини: навч. посіб. (333 с.). Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/13033>
15. Коц, С. М., & Коц, В. П. (2022). Вікова анатомія та фізіологія людини: навч. посіб. (298 с.). Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/13032>
16. Коц, С. М., & Коц, В. П. (2020). Вікова фізіологія та вища нервова діяльність: навч. посіб. (287 с.). Харків: ХНПУ. <http://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/5977>
17. Коц, С. М., & Коц, В. П. (2022). Фізіологія людини: навч. посіб. (378 с.). Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/13020>
18. Шевчук, Т. Я., Пикалюк, В. С., & Апончук, Л. С. (2021). Вегетативна нервова система. <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/19636>

Навчальний контент

5. Методика опанування навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Лекційні заняття

№ з/п	Назва теми лекції та перелік основних питань (завдання на СРС)
1	Тема 2. Анатомо-фізіологічні особливості нервової системи: будова та її функції. Загальна характеристика нервової системи. Теоретичні передумови вивчення нервової системи. Центральний та периферичний відділи нервової системи. Поняття про нейрон, синапс, нейромедіатори, потенціал дії. Зовнішня будова спинного мозку. Функціональні особливості спинного мозку. Сегментарний апарат спинного мозку. Поняття про рефлекторні дуги. Скелетотопія спинного мозку. Локалізація сірої та білої речовини спинного мозку. Завдання на СРС: Питання для самоперевірки: 1. Охарактеризуйте загальну будову та функціональні особливості спинного мозку, включаючи його сегментарний апарат і рефлекторні дуги. 2. Порівняйте центральний та периферичний відділи нервової системи, зазначивши їх основні функції та структурні відмінності. 3. Визначте поняття нейрона, синапса, нейромедіаторів та потенціалу дії, і

	поясніть їх роль у передачі нервових імпульсів.
2	Тема 5. Морфо-функціональна організація головного мозку. Загальна характеристика відділів головного мозку. Стовбур мозку, його функції. Функції довгастого мозку, проміжного мозку; фізіологія середнього мозку, мозочку. Шлуночки мозку. Базальні ганглії. Будова та функції ретикулярної формації. Фізіологія лімбічної системи. Великі півкулі мозку. Особливості будови великих півкуль. Ріст та розвиток головного мозку. Завдання на СРС: Питання для самоперевірки: 1. Охарактеризуйте загальні функції та будову стовбура мозку, включаючи довгастий мозок, проміжний мозок, середній мозок і мозочок. 2. Порівняйте будову та функції базальних гангліїв, ретикулярної формації та лімбічної системи в контексті їх ролі в регуляції нервової діяльності. 3. Визначте основні етапи росту та розвитку головного мозку та поясніть, як ці процеси впливають на його загальну будову та функціональні особливості.
3	Тема 8. Нейрогуморальна регуляція організму. Поняття про нейрогуморальну регуляцію. Взаємодія нервової та ендокринної систем. Основи нейрогуморальної регуляції: визначення, механізми та значення. Роль нервової системи в регуляції фізіологічних функцій. Роль ендокринної системи: гормони, їх синтез та вплив на організм. Гормони та їх функції. Основні залози: гіпофіз, щитовидна залоза, надниркові залози, підшлункова залоза, статеві залози. Функції основних гормонів і їх вплив на метаболізм, ріст, розвиток, репродуктивну функцію та інші фізіологічні процеси. Механізми дії гормонів на клітинному рівні: рецептори на мембрані та внутрішньоклітинні рецептори. Нейроендокринна регуляція: гіпоталамо-гіпофізарна система. Взаємодія гіпоталамуса та гіпофіза: контроль за функціями ендокринних залоз. Гіпоталамо-гіпофізарні гормони та їх роль у регуляції інших ендокринних залоз. Зворотний зв'язок у нейроендокринній регуляції. Адаптаційні механізми нейрогуморальної регуляції. Адаптація до стресу: гормональні реакції на стресові ситуації (кортизол, адреналін). Роль гормонів у підтриманні гомеостазу під час змін середовища або фізіологічних потреб організму. Завдання на СРС: Питання для самоперевірки: 1. Охарактеризуйте основи нейрогуморальної регуляції, включаючи визначення, механізми та значення, а також роль нервової та ендокринної систем у регуляції фізіологічних функцій. 2. Порівняйте класифікацію гормонів за хімічною природою (пептидні, стероїдні, амінокислотні похідні) та їх механізми дії на клітинному рівні, включаючи рецептори на мембрані та внутрішньоклітинні рецептори. 3. Визначте роль гіпоталамо-гіпофізарної системи в нейроендокринній регуляції, поясніть взаємодію гіпоталамуса та гіпофіза, та розгляньте адаптаційні механізми, такі як гормональні реакції на стресові ситуації (кортизол, адреналін).
4	Тема 14. Фізіологія емоцій. Нейрофізіологічні механізми емоцій та поведінкових реакцій. Фізіологія сну. Поняття про емоції. Емоції і фізіологія мотивації. Теорії емоцій. Біологічна концепція емоцій. Периферична теорія емоцій. Теорії емоцій, "Коло Пейпеца" та емоційні процеси. Теорія лімбічної системи, або "вісцерального мозку". Поняття емоційний стан та емоційної реакції. Стадії розвитку стресу. Лімбічна система та її функції: Структура та роль лімбічної системи у регуляції емоцій та поведінки. Фізіологія сну.

	Завдання на СРС: Питання для самоперевірки: 1. Охарактеризуйте різні теорії емоцій, включаючи біологічну концепцію, теорію "Коло Пейпеца" та теорію лімбічної системи ("вісцерального мозку"). Які основні аспекти кожної теорії пояснюють емоційні процеси та їх фізіологічні основи? 2. Порівняйте поняття емоційного стану та емоційної реакції. Як лімбічна система впливає на регуляцію емоцій та поведінки, і які структурні складові та функції вона має в цьому контексті? 3. Визначте стадії розвитку стресу та поясніть, як фізіологія сну взаємодіє з емоціями і регуляцією стресових реакцій. Яка роль сну у підтриманні емоційного балансу та загальному психічному здоров'ї?
5	Тема 15. Фізіологія свідомості. Нейрофізіологічні механізми свідомості. Поняття про свідомість. Змінні стани свідомості. Природа свідомості. Основні ознаки свідомості. Самосвідомість. Усвідомлені і неусвідомлені психічні процеси. Завдання на СРС: Питання для самоперевірки: 1. Охарактеризуйте поняття свідомості, включаючи її природу та основні ознаки. Як свідомість впливає на усвідомлені і неусвідомлені психічні процеси? 2. Порівняйте змінні стани свідомості з нормальними станами, розглядаючи їх характеристики та вплив на психічну діяльність. Які механізми можуть призводити до змінених станів свідомості? 3. Визначте поняття самосвідомості та поясніть її роль у формуванні особистісного досвіду і самопізнання. Які процеси та фактори впливають на розвиток і підтримання самосвідомості?

Семінарські (практичні) заняття

Основні завдання циклу семінарських (практичних) занять:

сформувати у здобувачів вищої освіти :

- вміння порівнювати, аналізувати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між окремими біологічними явищами, формулювати висновки;
- вміння користуватися поняттями, що розкривають сутність предмета «Анатомія нервової системи та фізіологія вищої нервової діяльності»;
- вміння розрізняти на малюнках, схемах основні частини і структури нервової системи людини, описувати основні функції кожного відділу центральної та периферійної нервової системи;
- вміння пояснювати механізми інтегративної діяльності організму.

№ з/п	Назва теми заняття та перелік основних питань (перелік дидактичного забезпечення, питання для поточного контролю та завдання на СРС)
1	Тема 2. Анатомо-фізіологічні особливості нервової системи: будова та її функції. 1. Загальна характеристика нервової системи. 2. Теоретичні передумови вивчення нервової системи. 3. Центральний та периферичний відділи нервової системи. 4. Поняття про нейрон, синапс, нейромедіатори, потенціал дії. 5. Зовнішня будова спинного мозку. Функціональні особливості спинного мозку. Сегментарний апарат спинного мозку. 6. Поняття про рефлекторні дуги.

	Завдання на СРС: 1. Охарактеризуйте поняття нейрону, синапсу та нейромедіаторів, та їх роль у передачі нервових імпульсів. 2. Визначте основні теоретичні передумови вивчення нервової системи та їх значення для сучасних нейронаук. 3. Порівняйте центральний та периферичний відділи нервової системи за їх структурними та функціональними особливостями. 4. Охарактеризуйте функціональні особливості спинного мозку та його сегментарний апарат, включаючи роль у рефлекторних дугах.
2	Тема 14. Фізіологія емоцій. Нейрофізіологічні механізми емоцій та поведінкових реакцій. Фізіологія сну. 1.Поняття про емоції. Емоції і фізіологія мотивації. 2.Теорії емоцій. 3.Біологічна концепція емоцій. Периферична теорія емоцій, “Коло Пейпеца” та емоційні процеси. 4.Анатомічні та фізіологічні особливості лімбічної системи. 5.Поняття емоційний стан та емоційній реакції. 6.Стадії розвитку стресу. Лімбічна система та її функції: структура та роль лімбічної системи у регуляції емоцій та поведінки. 7.Фізіологія сну. Завдання на СРС: 1. Охарактеризуйте поняття емоцій та їх зв'язок з фізіологією мотивації. Які основні теорії емоцій існують? 2. Описати біологічну концепцію емоцій та периферичну теорію емоцій, а також розгляньте теорію "Коло Пейпеца" і її вплив на розуміння емоційних процесів. 3. Розгляньте теорію лімбічної системи її структуру та роль у регуляції емоцій та поведінки. 4. Охарактеризуйте поняття емоційного стану та емоційної реакції, а також розгляньте стадії розвитку стресу і роль лімбічної системи у регуляції стресових реакцій.
3	Тема 15. Фізіологія свідомості. Нейрофізіологічні механізми свідомості. 1.Поняття «свідомість». Фізіологічна природа свідомості. 2.Змінні стани свідомості. 3.Основні ознаки свідомості. Самосвідомість. 4.Усвідомлені і неусвідомлені психічні процеси. Завдання на СРС: 1. Охарактеризуйте поняття «свідомість» та розгляньте фізіологічну природу свідомості. 2. Визначте змінні стани свідомості, включаючи їх характерні особливості та причини виникнення. 3. Описати основні ознаки свідомості, включаючи концепцію самосвідомості та її роль у психічному житті людини. 4. Порівняйте усвідомлені та неусвідомлені психічні процеси, зокрема, їх вплив на поведінку та когнітивні функції.

6.Самостійна робота здобувача вищої освіти

Здобувачі вищої освіти самостійно опрацьовують питання за всіма темами в теоретичному або практичному аспекті. Самостійна робота з навчальної дисципліни «Анатомія нервової системи та фізіологія вищої нервової діяльності» включає:

- поглиблене вивчення літератури на задану тему та пошук додаткової інформації;

У процесі самостійної роботи здобувачі вищої освіти мають оволодіти вміннями та навичками:

- організації самостійної навчальної діяльності;
- самостійної роботи з навчальною, навчально-методичною, науковою, науково-популярною літературою;
- конспектування літературних джерел;
- робота з довідковою літературою.

Види самостійної роботи здобувача освіти :

- самостійне опрацювання тем занять – 90 год;
- підготовка до аудиторних занять – 22 год;
- виконання домашньої контрольної роботи – 20 год;
- підготовку до екзамену – 30 год.

Загалом – 164 год.

№ з/п	Назва теми заняття та перелік основних питань (перелік дидактичного забезпечення, питання для поточного контролю та завдання на СРС)
1	Тема 1. Предмет, методи та підходи до вивчення закономірностей будови і функціонування нервової системи. 1.Історія дослідження анатомії нервової системи. 2.Предмет, задачі та методи дисципліни. 3.Анатомічна номенклатура. Загальні анатомічні терміни. 4.Методи і підходи до вивчення нервової системи (візуальне дослідження, антропометричні дослідження, препарування, макро-мікроскопічні дослідження). 5.Загальні уявлення про об'єкт, завдання та методи анатомічних досліджень і їх зв'язок з іншими дисциплінами. 6.Сучасні методики дослідження будови і фізіології нервової системи. Завдання на СРС: 1. Охарактеризуйте поняття анатомічної номенклатури та її роль у дослідженні нервової системи. 2. Визначте основні підходи до вивчення нервової системи та порівняйте їх ефективність у дослідженні різних аспектів її будови і функціонування. 3. Порівняйте традиційні методи дослідження нервової системи (візуальне дослідження, антропометричні дослідження, препарування) з сучасними методиками, такими як МРТ, фМРТ та КТ. 4. Охарактеризуйте взаємозв'язок анатомічних досліджень нервової системи з іншими медичними та науковими дисциплінами, такими як фізіологія та нейробиологія.
2	Тема 2. Анатомо-фізіологічні особливості нервової системи: будова та її функції. 1.Загальна характеристика нервової системи. 2.Теоретичні передумови вивчення нервової системи. 3.Центральний та периферичний відділи нервової системи. 4.Поняття про нейрон, синапс, нейромедіатори, потенціал дії. 5.Зовнішня будова спинного мозку. Функціональні особливості спинного мозку. Сегментарний апарат спинного мозку. 6.Поняття про рефлексорні дуги. Завдання на СРС: 1. Охарактеризуйте поняття нейрону, синапсу та нейромедіаторів, та їх роль у передачі нервових імпульсів. 2. Визначте основні теоретичні передумови вивчення нервової системи та їх значення для сучасних нейронаук.

	3. Порівняйте центральний та периферичний відділи нервової системи за їх структурними та функціональними особливостями. 4. Охарактеризуйте функціональні особливості спинного мозку та його сегментарний апарат, включаючи роль у рефлекторних дугах.
3	Тема 3. Координація нервових процесів. 1. Координація функцій організму. 2. Координаційна діяльність нервової системи. 3. Дивергенція. Конвергенція. Індукція. Іррадіація. Концентрація. 4. Принцип зворотного зв'язку. Принцип доміанти. 5. Інтегративна функція нервової системи. 6. Поняття про безумовні та умовні рефлекси. Класифікація безумовних рефлексів. Класифікація умовних рефлексів. 7. Механізм утворення умовних рефлексів. Тимчасовий зв'язок. 8. Нейронна організація умовно-рефлекторного процесу. Умовні рефлекси вищих порядків. 9. Види умовного гальмування. Поняття про безумовне гальмування. 10. Механізми умовного гальмування. Згасаюче гальмування. Запізнювальне гальмування Завдання на СРС: - Охарактеризуйте принципи дивергенції та конвергенції у функціонуванні нервової системи, а також їх вплив на координацію нервових сигналів. - Визначте значення принципу кінцевого спільного шляху для інтегративної діяльності нервової системи. - Порівняйте принципи іррадіації та концентрації в контексті координаційної діяльності нервової системи. - Охарактеризуйте інтегративну функцію нервової системи та її роль у забезпеченні адаптивних реакцій організму. - Охарактеризуйте поняття безумовних та умовних рефлексів, включаючи їх класифікацію. - Визначте механізм утворення умовних рефлексів та роль тимчасового зв'язку в цьому процесі. - Охарактеризуйте нейронну організацію умовно-рефлекторного процесу та поясніть, як формуються умовні рефлекси вищих порядків. - Розгляньте різні види умовного гальмування, а також порівняйте їх з безумовним гальмуванням.
4	Тема 4. Морфо-функціональна організація спинного мозку. 1. Загальна будова та функції спинного мозку. Скелетотопія спинного мозку. Локалізація сірої та білої речовини спинного мозку. 2. Провідні шляхи спинного мозку. 3. Механізм утворення спино-мозкових корінців. 4. Відділи спинного мозку. Сегменти спинного мозку. Потовщення спинного мозку. Спино-мозкові нерви. Рефлекси спинного мозку. 5. Порушення функціонування спиноного мозку. Спінальний шок. Завдання на СРС: - Охарактеризуйте загальну будову та функції спинного мозку, включаючи скелетотопію, локалізацію сірої та білої речовини. - Визначте основні провідні шляхи спинного мозку та їх роль у передачі нервових імпульсів. - Порівняйте механізм утворення спино-мозкових корінців з механізмом утворення інших нервових структур, таких як спинномозкові нерви. - Охарактеризуйте відділи спинного мозку, його сегменти, потовщення та роль спино-мозкових нервів у рефлексах спинного мозку.

5	Тема 5. Морфо-функціональна організація головного мозку. 1. Загальна характеристика відділів головного мозку. 2. Стовбур мозку, його функції. 3. Функції довгастого мозку, проміжного мозку; фізіологія середнього мозку, мозочку. Шлуночки мозку. 4. Базальні ганглії. 5. Будова та функції ретикулярної формації. 6. Фізіологія лімбічної системи. 7. Ріст та розвиток головного мозку. Завдання на СРС: 1. Охарактеризуйте загальні функції відділів головного мозку, включаючи стовбур мозку, довгастий мозок, проміжний мозок, середній мозок і мозочок. 2. Визначте роль базальних гангліїв у регуляції рухових функцій і їх взаємодію з іншими структурами головного мозку. 3. Порівняйте функції ретикулярної формації та лімбічної системи, зокрема їхню роль у регуляції поведінки та емоційних реакцій. 4. Охарактеризуйте процеси росту та розвитку головного мозку, а також їх вплив на функціонування мозку в різні вікові періоди.
6	Тема 6. Кора півкуль великого мозку. 1. Морфо-функціональна організація кори головного мозку. Півкулі: поверхні, частки. Рельєф кори півкуль кінцевого мозку. Загальна характеристика кори великих півкуль. 2. Архітектоніка кори головного мозку. Локалізація функцій в корі півкуль великого мозку. 3. Функціональна гістологія кори. 4. Кіркові центри загальної чутливості та рухові ділянки кори. 5. Електрична активність мозку. Оболони головного мозку. Завдання на СРС: 1. Охарактеризуйте морфо-функціональну організацію кори головного мозку, включаючи поверхні півкуль, їх частки та рельєф кори кінцевого мозку. 2. Визначте основні аспекти архітектоніки кори головного мозку і локалізацію функцій у корі півкуль великого мозку. 3. Порівняйте функціональну гістологію кори головного мозку з гістологією інших частин нервової системи. 4. Охарактеризуйте кіркові центри загальної чутливості та рухові ділянки кори, їх роль у регуляції сенсорних і моторних функцій. 5. Визначте, як електрична активність мозку відображає його функціональний стан, та опишіть структуру і функцію оболонок головного мозку.
7	Тема 7. Вегетативна нервова система. 1. Поняття про вегетативну нервову систему. Регуляція внутрішнього середовища організму. 2. Відділи вегетативної нервової системи. Функції вегетативної нервової системи. 3. Вплив симпатичного і парасимпатичного відділів вегетативної нервової системи на функції органів. 4. Спинномозкові нерви. Соматичні сплетення. 5. Характеристика периферичної нервової системи. Спинномозкові нерви: формування, будова, гілки. Задні гілки спинномозкових нервів, ділянки іннервації. Передні гілки спинномозкових нервів. 6. Загальна характеристика черепних нервів: будова, топографія, функції. 7. Характеристика блукаючого нерва: топографія, гілки, ділянки іннервації. Гілки головного, шийного, грудного та черевного відділів блукаючого нерва, їх клінічне

	значення. Завдання на СРС: 1. Охарактеризуйте формування і будову спинномозкових нервів, включаючи їх задні та передні гілки, а також ділянки інервації. 2. Визначте функції та топографію черепних нервів, а також їх загальну будову.. 3. Порівняйте ококоруховий нерв, блоковий нерв та відвідний нерв за їх гілками і ділянками інервації. 4. Охарактеризуйте трійчастий нерв, його формування, ділянки інервації та клінічне значення. 5. Описати функції та топографію блукаючого нерва, включаючи його гілки в головному, шийному, грудному та черевному відділах, та їх клінічне значення.
8	Тема 8. Нейрогуморальна регуляція організму. 1.Поняття про нейрогуморальну регуляцію. Взаємодія нервової та ендокринної систем. Основи нейрогуморальної регуляції: визначення, механізми та значення. 2.Роль нервової системи в регуляції фізіологічних функцій. Роль ендокринної системи: гормони, їх синтез та вплив на організм. 3.Класифікація гормонів за хімічною природою: пептидні, стероїдні, амінокислотні похідні. 4.Основні залози: гіпофіз, щитовидна залоза, надниркові залози, підшлункова залоза, статеві залози. Функції основних гормонів і їх вплив на метаболізм, ріст, розвиток, репродуктивну функцію та інші фізіологічні процеси. 5.Механізми дії гормонів на клітинному рівні: рецептори на мембрані та внутрішньоклітинні рецептори. Нейроендокринна регуляція: гіпоталамо-гіпофізарна система. 6.Взаємодія гіпоталамуса та гіпофіза: контроль за функціями ендокринних залоз. Гіпоталамо-гіпофізарні гормони та їх роль у регуляції інших ендокринних залоз. 7.Зворотний зв'язок у нейроендокринній регуляції. 8.Адаптаційні механізми нейрогуморальної регуляції. Адаптація до стресу: гормональні реакції на стресові ситуації (кортизол, адреналін). 9.Роль гормонів у підтриманні гомеостазу під час змін середовища або фізіологічних потреб організму. Завдання на СРС: 1. Охарактеризуйте механізми дії пептидних і стероїдних гормонів на клітинному рівні, включаючи їх взаємодію з рецепторами. 2. Визначте основні етапи адаптації організму до стресу та роль гормонів (кортизол, адреналін) у цьому процесі. 3. Порівняйте функції гіпоталамо-гіпофізарної системи з іншими ендокринними регуляторними системами в контексті контролю фізіологічних процесів. 4. Оцініть вплив різних типів гормонів (пептидні, стероїдні, амінокислотні похідні) на основні фізіологічні процеси, такі як метаболізм, ріст і репродукція
9	Тема 9. Анатомо-фізіологічні особливості будови та функції органів зору. 1.Теоретичні передумови до вивчення органів чуття і провідних шляхів центральної нервової системи. 2.Зоровий аналізатор: периферичний відділ (очне яблуко і допоміжний апарат), 3.Провідні шляхи, підкоркові та коркові центри органу зору. Завдання на СРС: 1. Охарактеризуйте теоретичні передумови для вивчення органів чуття та провідних шляхів центральної нервової системи.

	- Описати периферичний відділ зорового аналізатора, включаючи будову очного яблука і допоміжного апарату, а також провідні шляхи, підкоркові та коркові центри. - Порівняйте підкоркові та коркові центри зорового аналізатора за їх функціями та роллю в обробці зорової інформації. - Визначте значення провідних шляхів зорового аналізатора для формування зорових образів та їх вплив на сприйняття і поведінку.
10	Тема 10. Анатомо-фізіологічні особливості будови та функції слухової та сенсорної системи. 1.Слуховий та стато-кінетичний аналізатори: периферичні відділи, провідні шляхи. Підкоркові та коркові центри. Загальна характеристика органа слуху та рівноваги. 2.Зовнішнє, середнє, внутрішнє вухо, будова, складові. Барабанна порожнина: стінки, вміст, слухові кісточки. VIII пара черепних нервів. Провідний шлях органа слуху та рівноваги. Загальна характеристика шляхів спеціальної чутливості. Завдання на СРС: - Охарактеризуйте слуховий та стато-кінетичний аналізатори, включаючи їх периферичні відділи, провідні шляхи, підкоркові та коркові центри. - Описати загальну характеристику органів слуху та рівноваги, включаючи будову і функції зовнішнього, середнього та внутрішнього вуха. - Розгляньте будову барабанної порожнини, її стінки, вміст та слухові кісточки. Яка роль VIII пари черепних нервів у провідних шляхах органа слуху та рівноваги? - Визначте провідний шлях органа слуху та рівноваги та опишіть загальні характеристики шляхів спеціальної чутливості.
11	Тема 11. Поняття про вищу нервову діяльність. Типологія вищої нервової діяльності. 1.Поняття про вищу нервову діяльність (ВНД). Типологія вищої нервової діяльності Визначення вищої нервової діяльності: функції та значення в організації поведінки та психічних процесів. 2.Основні компоненти ВНД: свідомість, воля, пам'ять, увага, мова. Роль ВНД у регуляції складних форм поведінки та адаптації до середовища. 3.Класифікація типів нервової діяльності: за типом нервової системи, за рівнем активності нервових процесів. Типологія за О.Р. Лурією, інші типології. 4.Рефлекторна організація ВНД. Роль рефлекторних процесів у ВНД: безумовні та умовні рефлекси. Динаміка нервової діяльності. 5.Механізми активації та гальмування: ролі нейронних мереж та синаптичної пластичності. 6.Методи дослідження ВНД. Завдання на СРС: - Охарактеризуйте різні підходи до класифікації типів нервової діяльності, включаючи типології О.Р. Лурії та інші теоретичні моделі. - Визначте основні механізми активації та гальмування в нервовій системі та їхній вплив на регуляцію поведінки. - Порівняйте функції свідомості та уваги у контексті їх ролі в регуляції складних форм поведінки та адаптації до середовища. - Оцініть значення рефлекторних процесів (безумовних та умовних рефлексів) у формуванні і регуляції вищої нервової діяльності.
12	Тема 12. Фізіологія мови. Перша і друга сигнальні системи. Центри мови. Порушення мови. 1.Фізіологія мови. Основні функції мови як засобу комунікації та когнітивної діяльності. Мовленнєва діяльність: формування та сприйняття мовних сигналів. 2.Перша і друга сигнальні системи. Означення та функції. Роль у формуванні безумовних

	рефлексів та базових форм поведінки. Роль у розвитку умовних рефлексів, абстрактного мислення та комунікації. 3.Центри мови. Анатомічна локалізація мовних центрів в корі головного мозку. 4.Взаємодія між мовними центрами: механізми комунікації між Брока і Верніке через внутрішню капсулу та асоціативні пучки. 5.Порушення мови. Афазія, аграфія, алексія, дизартрія, тощо. 6.Вплив різних типів пошкоджень мозку на мовленнєву функцію. Взаємозв'язок між мовленнєвими та когнітивними функціями. 7.Роль мовлення в когнітивному розвитку та адаптації. Завдання на СРС: 1. Охарактеризуйте поняття першої та другої сигнальних систем в контексті їх впливу на когнітивний розвиток дитини. 2. Визначте основні функції мовленнєвих центрів у корі головного мозку і їх роль у формуванні мовлення. 3. Порівняйте різні типи порушень мови (афазія, аграфія, алексія) з точки зору їх причин і симптоматики. 4. Оцініть роль мовлення в розвитку умовних рефлексів та формуванні абстрактного мислення.
13	Тема 13. Фізіологічні механізми пам'яті. Аналітико-синтетична діяльність. Увага. 1.Поняття про пам'ять. Види пам'яті; 2.Механізми короткострокової пам'яті: нейрофізіологічні механізми короткострокової пам'яті; механізми імпульсної реверберації. 3.Поняття про організацію довгочасної пам'яті. 4.Механізми пам'яті: запам'ятовування (реєстрація), зберігання інформації (ретенція) і відтворення. Запам'ятовування як два послідовних процеса: обробка інформації (кодування) і консолідація сліду. 5.Участь нейромедіаторів в навчанні та пам'яті. Завдання на СРС: 1. Охарактеризуйте поняття нейропластичності та її роль у формуванні довгострокової пам'яті. 2. Визначте основні підходи до дослідження взаємодії між короткостроковою та довгостроковою пам'яттю. 3. Порівняйте механізми пам'яті у здорових людей та у пацієнтів з нейродегенеративними захворюваннями. 4. Оцініть роль різних типів нейромедіаторів у процесі кодування інформації в пам'яті.
14	Тема 14. Фізіологія емоцій. Нейрофізіологічні механізми емоцій та поведінкових реакцій. Фізіологія сну. 1.Поняття про емоції. Емоції і фізіологія мотивації. 2.Теорії емоцій. 3.Біологічна концепція емоцій. Периферична теорія емоцій, "Коло Пейпеца" та емоційні процеси. 4.Анатомічні та фізіологічні особливості лімбічної системи. 5.Поняття емоційний стан та емоційній реакції. 6.Стадії розвитку стресу. Лімбічна система та її функції: структура та роль лімбічної системи у регуляції емоцій та поведінки. 7.Фізіологія сну. Завдання на СРС: 1. Охарактеризуйте поняття емоцій та їх зв'язок з фізіологією мотивації. Які

	основні теорії емоцій існують? 2. Описати біологічну концепцію емоцій та периферичну теорію емоцій, а також розгляньте теорію "Коло Пейпеца" і її вплив на розуміння емоційних процесів. 3. Розгляньте теорію лімбічної системи її структуру та роль у регуляції емоцій та поведінки. 4. Охарактеризуйте поняття емоційного стану та емоційної реакції, а також розгляньте стадії розвитку стресу і роль лімбічної системи у регуляції стресових реакцій.
15	Тема 15. Фізіологія свідомості. Нейрофізіологічні механізми свідомості. 1. Поняття «свідомість». Фізіологічна природа свідомості. 2. Змінні стани свідомості. 3. Основні ознаки свідомості. Самосвідомість. 4. Усвідомлені і неусвідомлені психічні процеси. Завдання на СРС: 1. Охарактеризуйте поняття «свідомість» та розгляньте фізіологічну природу свідомості. 2. Визначте змінні стани свідомості, включаючи їх характерні особливості та причини виникнення. 3. Описати основні ознаки свідомості, включаючи концепцію самосвідомості та її роль у психічному житті людини. 4. Порівняйте усвідомлені та неусвідомлені психічні процеси, зокрема, їх вплив на поведінку та когнітивні функції.

Політика та контроль

7. Політика навчальної дисципліни (освітнього компонента)

При викладанні дисципліни семестровий рейтинг здобувача вищої освіти а формують: робота на семінарах, вчасна здача ДКР. Штрафних балів з дисципліни не передбачається.

Відвідуваність і виконання завдань

Здобувачам вищої освіти важливо відвідувати лекції, оскільки на них висвітлюватиметься систематизований навчальний матеріал в обсязі, достатньому для опанування дисципліни, що дасть змогу краще підготуватись до семінарських занять і в цілому опанувати дану дисципліну. Відпрацьовувати пропущені лекції не потрібно. Активна участь здобувача вищої освіти на семінарських заняттях є обов'язковою. Пропуск семінарського заняття не дає можливість отримати здобувачу вищої освіти бали у семестровий рейтинг. Разом з тим, здобувач вищої освіти, який пропустив семінарські заняття з поважної причини, і має необхідний документ, який підтверджує відсутність (наприклад довідку від лікаря), може здати підготовлену доповідь викладачу під час консультацій або під час перерви у навчальному занятті і отримати не більше половини максимального вагомого балу, який передбачений за участь в семінарі (тобто максимальна кількість балів складатиме не більше 5). Графік консультацій, доступний на сайті кафедри психології та педагогіки, але викладач сам призначає здобувачам вищої освіти час консультації в індивідуальному порядку.

Теми і завдання для семінарських занять передбачені робочою програмою дисципліни (силабусом), доступні з особистого кабінету здобувача вищої освіти в системі «Кампус», гугл класі або на сайті кафедри психології та педагогіки.

На лекціях та семінарських заняттях допускається використання ноутбуків, смартфонів, але лише для цілей, пов'язаних з навчанням. Бажано, щоб на семінарському занятті здобувач вищої освіти використовував підготовлені ним письмові нотатки з питань теми заняття.

Форми роботи

На лекціях висвітлюється зміст тем навчальної дисципліни «Анатомія нервової системи та фізіологія вищої нервової діяльності». Тематика лекцій наведена у робочій програмі дисципліни. На семінарських заняттях здобувачі вищої освіти поглиблюють і розширюють знання з предмету. На семінарських заняттях використовуються методи: диспут, робота парами, тріадами, ситуаційні задачі, аналіз документальних фільмів, робота з атласами; групові дискусії при вивченні проблемних питань. Тематика семінарських занять наведена у робочій програмі дисципліни. Готуючись до семінарських занять, здобувач вищої освіти має чітко усвідомлювати зміст запитань, дати розгорнуту відповідь на них. Під час семінарських занять викладач резюмує сильні і слабкі місця у доповідях здобувачів вищої освіти, вказує на помилки, якщо такі є, дає відповіді на додаткові питання здобувачів вищої освіти з теми семінарського заняття. Поточний контроль проводиться на всіх видах аудиторних занять, основна мета якого – забезпечення зворотного зв'язку між викладачем та здобувачами вищої освіти, забезпечення управління навчальною мотивацією здобувачів вищої освіти. Інформація, одержана при поточному контролі, використовується як викладачем для коригування методів і засобів навчання, так і здобувачами вищої освіти для планування самостійної роботи. Форми поточного контролю: усне опитування, письмовий експресконтроль на практичних заняттях, виступ здобувача вищої освіти із доповіддю або повідомленням, участь у обговоренні питань на семінарських заняттях.

Політика університету

Академічна доброчесність

Основні види академічної відповідальності встановлені Законом України «Про освіту». Згідно із частиною 6 статті 42 до основних видів академічної відповідальності здобувачів вищої освіти належать: повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо); повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; відрахування із закладу освіти; позбавлення академічної стипендії; позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати за навчання.

Політику, стандарти і процедури дотримання академічної доброчесності містять такі регламентуючі документи КПП ім. Ігоря Сікорського, оприлюднені на сайті Університету: Кодекс честі КПП ім. Ігоря Сікорського <https://kpi.ua/files/honorcode.pdf>, Положення про систему запобігання академічному плагіату <https://rb.gy/agihij>, а також нормативно-правові документи, офіційні рекомендації, накази та розпорядження, соціологічні дослідження КПП ім. Ігоря Сікорського, методичні матеріали, освітні курси <https://kpi.ua/academic-integrity>.

Норми етичної поведінки

Норми етичної поведінки здобувачів вищої освіти і працівників визначені у розділі 2 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>, а також у Положенні про комісію з питань етики та академічної чесності НТУУ «КПІ» https://data.kpi.ua/sites/default/files/files/2015_1-140a1.pdf

8. Види контролю та рейтингова система оцінювання результатів навчання (PCO)

Поточний контроль: **опитування за темою заняття, домашня контрольна робота.**

Семестровий контроль: **екзамен.**

PCO з дисципліни Анатомія нервової системи та фізіологія вищої нервової діяльності, семестровий контроль з якої передбачений у вигляді екзамену, розроблено за типом PCO-2 і складається з двох складових:

- стартової – призначена для оцінювання заходів поточного контролю впродовж семестру;
 - 1) робота на семінарських (практичних) заняттях;
 - 2) складання домашньої контрольної роботи;
- екзаменаційної – призначена для оцінювання заходів семестрового контролю;

Оцінювання та контрольні заходи

Оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти проводиться на основі рейтингової системи відповідно ПОЛОЖЕННЯ про систему оцінювання результатів навчання в КПІ ім. Ігоря Сікорського https://osvita.kpi.ua/sites/default/files/downloads/Pologennia_RSO_2022.pdf

Рейтинг здобувача вищої освіти з дисципліни складається з балів, що отримуються за:

- 1) робота на семінарських (практичних) заняттях (відповіді, вирішення завдань та доповнення відповідей інших здобувачів вищої освіти у процесі дискусії);
- 2) складання домашньої контрольної роботи;
- 3) складання екзамену.

Здобувач освіти отримає найвищий рейтинг, якщо він бере активну участь у проведених семінарських (практичних) заняттях, переважно надає повні та аргументовані відповіді, логічно їх викладає, висловлює власну позицію з дискусійних питань. Пропущені заняття, неточності, неповнота, помилки у відповідях спричиняють зниження рейтингу здобувача вищої освіти.

Деталізовані критерії оцінювання результатів навчання здобувача вищої освіти визначені у положенні про РСО з дисципліни та представлені у Додатку 1.

Здобувач вищої освіти може оскаржити оцінку викладача, подавши відповідну скаргу викладачу не пізніше наступного дня після ознайомлення здобувач вищої освіти з виставленою викладачем оцінкою. Скарга розглядатиметься за процедурами, встановленими університетом.

9. Додаткова інформація з дисципліни (освітнього компонента)

Рекомендації здобувачам освіти

Вивчення курсу «Анатомія нервової системи та фізіологія вищої нервової діяльності» передбачає засвоєння здобувачами вищої освіти системи психологічних знань, основних понять за темами, ознайомлення з навчально-методичними матеріалами.

Головною метою лекцій є мотивація і організація роботи здобувачів вищої освіти з навчальним матеріалом у міжсесійний період. Лекції проводяться із використанням мультимедійних презентацій (за наявності умов в аудиторії).

Готуючись до семінарського заняття здобувач вищої освіти має обов'язково опрацювати лекційний матеріал певної теми, ознайомитись зі змістом матеріалу підручника. При виникненні питань, виявленні незрозумілих положень необхідно обов'язково обговорити їх з викладачем. На семінарському занятті навіть добре підготовлений здобувач вищої освіти не повинен залишатись пасивним спостерігачем, а активно включатись у обговорення питання. Якщо ж здобувач вищої освіти не ознайомився з навчальним матеріалом, йому варто уважніше слухати виступаючих, і завдяки отриманій інформації намагатись компенсувати недоліки підготовки до заняття. Не слід відмовлятися від відповіді на питання викладача. Навіть якщо здобувач освіти не знає відповіді, доцільно спробувати відповісти, висловити свою думку, виходячи з власних знань, досвіду, логіки запитання тощо. При цьому не треба боятися помилитися – одним з важливих завдань вивчення гуманітарних дисциплін є вироблення вміння логічно мислити і відповідно висловлювати власні думки. Однак, варто пам'ятати, що незнання матеріалу дисципліни є суттєвим недоліком роботи здобувача вищої освіти і буде негативно впливати на його загальний рейтинг. Відповідальне ставлення до підготовки на кожне семінарське заняття дає змогу не лише правильно засвоїти навчальний матеріал, але й зекономити зусилля при проходженні семестрового контролю.

Дистанційне навчання

Можливе синхронне дистанційне навчання з використанням платформ для відео-конференцій та освітньої платформи для дистанційного навчання в університеті.

Інклюзивне навчання

Допускається

Робочу програму навчальної дисципліни (силабус):

Складено доцентом кафедри психології та педагогіки, к. психол.н., доцентом Сербовою Ольгою Вікторівною та викладачем кафедри психології та педагогіки Чумаковим Володимиром Олексійовичем

Ухвалено кафедрою психології та педагогіки и (протокол № 14 від 14.05.2025 р.)
Погоджено методичною комісією факультету соціології і права (протокол № 4 від 24.06.2025 р.)

Додаток 1

Рейтингова система оцінювання результатів навчання

РСО з дисципліни Анатомія нервової системи та фізіологія вищої нервової діяльності, семестровий контроль з якої передбачений у вигляді екзамену, розроблено за типом РСО-2 і складається з двох складових:

- стартової – призначена для оцінювання заходів поточного контролю впродовж семестру;
 - 1) робота на семінарських (практичних) заняттях;
 - 2) складання домашньої контрольної роботи;
- екзаменаційної – призначена для оцінювання окремих запитань (завдань) на екзамені.
 - 3) складання екзамену.

Система рейтингових (вагових) балів та критерії оцінювання:

1. Робота на семінарських (практичних) заняттях (максимальна кількість балів складає 30 (кількість балів на 1 занятті – 10):

активна участь у проведенні заняття; надання повної і аргументованої, логічно викладеної доповіді, відповіді, висловлення власної позиції з дискусійних питань або повністю правильне вирішення завдань з відповідним обґрунтуванням, у поєднанні зі слушними доповненнями відповідей інших здобувачів вищої освіти у процесі дискусії. Участь у вирішенні практичних завдань (розгляд кейсів, диспут, робота парами, тріадами, ситуаційні задачі; групові дискусії, фільманаліз, обговорення). Відповіді здобувача освіти повинні свідчити про його самостійність (демонструвати ознаки самостійності виконання здобувачем роботи), відсутність ознак повторюваності та плагіату, тобто відповідати вимогам доброчесності.	8-10
активна участь у проведенні заняття; надання правильних відповідей або правильне вирішення завдань з незначними неточностями, порушеннями логіки викладення відповіді чи обґрунтування при вирішенні задачі.	5-7
надання відповідей з чисельними значними похибками або вирішення поставленого завдання з грубими помилками, вирішення задачі або відповідь на питання без обґрунтування.	1-4
відсутність відповіді, ухиляння від участі у семінарському занятті	0

2 Виконання домашньої контрольної роботи (максимальна кількість балів складає 20):

Домашня контрольна робота включає 4 питання, що є елементами кожного теоретичного розділу навчальної дисципліни. Виконання ДКР полягає в розгорнутій письмовій відповіді на кожне з 4 питань певного варіанту. Варіант ДКР надається викладачем на лекційному занятті або визначається рандомізовано. Орієнтовний перелік питань до ДКР та вимоги до оформлення наведено у додатках 2 та 3.

Кожне питання ДКР оцінюється в 5 балів, таким чином максимальна оцінка за виконання ДКР складає 20 балів.

Критерії оцінювання кожного питання ДКР:

Повна, аргументована, логічно викладена відповідь. Наведено приклади та обґрунтування	4-5
---	-----

правильна відповідь з незначними неточностями, порушеннями логіки викладення відповіді	3-2
відповідь з чисельними значними помилками, відповідь неповна, без обґрунтування	1
відсутність відповіді	0

Приклад варіанту ДКР:

Варіант 1

1. Охарактеризуйте будову нейрону та синапсу.
2. Опишіть будову сегменту спинного мозку.
3. Скласти таблицю пренатального періоду онтогенезу нервової системи.
4. Вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на етапи онтогенезу нервової системи людини.

Варіант 2

1. Функції та центри довгастого мозку
2. Структура, функції III блоків мозку у здійсненні психічних функцій..
3. Скласти таблицю постнатального періоду онтогенезу нервової системи.
4. Функціональна несформованість різних відділів мозку: префронтальних (лобових) відділів мозку; лівої скроневої області; міжпівкульних взаємодій транскортікального рівня (мозолистого тіла); правої півкулі.

Розрахунок шкали (R) рейтингу:

Сума вагових балів контрольних заходів протягом семестру складає:

$$RC = 30 + 20 = 50 \text{ балів}$$

Екзаменаційна складова шкали дорівнює 50% від R, а саме:

$$RE = 50 \text{ балів}$$

Таким чином рейтингова шкала навчальної дисципліни складає **R = RC + RE = 100 балів.**

Необхідною умовою допуску до екзамену є рейтинг (Rc) не менше 60% від RC.

3. Складання екзаменаційної контрольної роботи: екзаменаційна контрольна робота проводиться в усній формі.

Екзаменаційний білет складається з двох теоретичних питань за тематичними розділами курсу. Ваговий бал кожного питання – 25.

Орієнтовний перелік екзаменаційних питань наведено у Додатку 4.

Критерії екзаменаційного оцінювання:

Теоретичне питання розкрито повністю, з викладенням оригінальних висновків, отриманих на основі програмного, додаткового матеріалу, висловлення власної позиції щодо дискусійних проблем, якщо такі наявні у питанні. При розкритті питання застосовано системні знання навчального матеріалу, що передбачені навчальною програмою. Висновки до завдань аргументовані та обґрунтовані. Відповідь повна, чітка, викладена в логічній послідовності, що свідчить про глибоке розуміння суті питання; уміння робити практичні висновки, рекомендації.	22-25
Відповідь на теоретичне питання свідчить про правильне розуміння суті питання, ознайомлення здобувача вищої освіти з матеріалом лекцій та підручника; наявні певні неточності у відповіді або відповідь неповна та/або порушено послідовність викладання матеріалу. Зміст питання розкрито, але наявні труднощі застосування	19-21

знань при наведенні прикладів та вирішенні завдань теоретичного питання.	
Достатньо поверхова відповідь на теоретичне питання; наявність суттєвих помилок при формулюванні та висвітленні понять, на додаткові (уточнюючі) запитання відповідь не по суті або з великою кількістю помилок, але намагання висловити власне розуміння суті поставленого питання; відтворення менше половини начального матеріалу з питань. Здобувач освіти без достатнього розуміння застосовує навчальний матеріал, припускається значної кількості помилок, стикається зі значними труднощами при аналізі та трактуванні питання.	15 –19
Теоретичне запитання розкрито неповно, з суттєвими помилками або зовсім не розкрито, що свідчить про незнання відповідного навчального матеріалу, здобувач освіти не може довести свою думку. При виконанні практичного завдання припускається значної кількості помилок, стикається зі значними труднощами при аналізі та трактуванні ситуацій, виявляє здатність викласти думку на елементарному рівні. Відсутність відповіді.	0-14 (< 60%)

Для отримання відповідних оцінок (ECTS та традиційних) рейтингова оцінка (**RD**) переводиться згідно з таблицею:

RD	Оцінка ECTS	Оцінка традиційна
95 – 100	відмінно	Відмінно
85 – 94	дуже добре	Добре
75 – 84	добре	
65 – 74	задовільно	Задовільно
60 – 64	достатньо (задовольняє мінімальні критерії)	
RD < 60	незадовільно	Незадовільно

Орієнтовний перелік питань до ДКР

1. Охарактеризувати поняття «нервова система», «будова нервової системи».
2. Визначити основні підходи до вивчення нервової системи.
3. Охарактеризуйте історію становлення еволюції нервової системи як наукову дисципліну.
4. Охарактеризувати етапи еволюції нервової системи людини.
5. Визначте сучасні теорії еволюції органічного світу; форми еволюції; головні напрямки еволюції та анатомо – фізіологічні докази еволюції.
6. Назвіть українських вчених, які внесли вагомий вклад у розвиток уявлень про анатомію та еволюцію НС людини. Які саме відкриття вони зробили?
7. Порівняйте еволюційні концепції утворення життя. Які з цих концепцій найбільш вірогідні і чому?
8. Розвиток центральної нервової системи.
9. Розвиток головного мозку.
10. Еволюція кори великих півкуль головного мозку.
11. Визначте функції нервової системи.
12. Назвіть та охарактеризуйте відділи нервової системи.
13. Фізіологічне значення автономної нервової системи.
14. Особливості впливу на функції організму симпатичної та парасимпатичної частин нервової системи.
15. Проаналізуйте основні теоретичні напрямки дослідження сенсорних систем.
16. Стадії розвитку нервової системи (нервова пластинка, нервова борозна, нервова трубка та гангліозна пластинка), шари нервової трубки.
17. Охарактеризуйте функціональний розвиток кори великих півкуль.
18. Визначити загальні характеристики структурної та функціональної організації організму людини.
19. Охарактеризуйте будову нейрону та синапсу.
20. Перерахуйте типи нейронів. Чим вони відрізняються один від одного за будовою та функціями?
21. Проаналізуйте, які функції виконують нейрони.
22. Визначте основні механізми мозкової діяльності нервової системи.
23. Охарактеризуйте рефлекторний принцип діяльності нервової системи.
24. Укажіть, які типи гліальних клітин вам відомі.
25. Поясніть, які функції виконує глія.
26. Визначте, які саме нейрони утворюють рефлекторну дугу?
27. Функції спинного мозку: провідні і рефлекторні функції.
28. Опишіть будову сегменту спинного мозку.
29. Рефлекси спинного мозку. Основні провідні шляхи
30. Охарактеризуйте провідникові шляхи спинного мозку.
31. Як формується спинномозковий нерв?
32. Функції мозочка та їх порушення.
33. Функції та центри довгастого мозку.
34. Поясніть, чому таламус називають «центром відчуттів» людини?
35. Опишіть функції проміжного мозку.
36. Розкрийте фізіологічне значення таламічних ядер.
37. Розкрийте значення лімбічної системи та її вікові особливості формування.
38. Складіть схему основних анатомічних компонентів лімбічної системи.
39. Складіть схему центрів та зв'язків лімбічної системи.
40. Частки головного мозку. Кора головного мозку, її цитоархитектоніка і поширена будова.
41. Розташування нервових центрів в корі.
42. Сучасний стан проблеми локалізації функцій в корі.
43. Особливості процесу мієлінізації нервових волокон.
44. Методи дослідження типів вищої нервової діяльності.
45. Поясніть значення висхідних та низхідних проєкційних шляхів, що пов'язують мозочок та кору півкуль головного мозку.

46. Мозкова організація гностичних, праксичних та символічних функцій.
47. Первинні, вторинні й третинні поля кори.
48. Мозкова організація мовлення.
49. Особливості розладів ВПФ при ураженні мозку залежно від віку.
50. Метод синдромного аналізу.
51. Проаналізуйте клінічні випадки ураження мозку.
52. Скласти таблицю пренатального періоду онтогенезу нервової системи.
53. Вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на етапи онтогенезу нервової системи людини.
54. Структура та функції трьох блоків мозку у здійсненні психічних функцій.
55. Скласти таблицю постнатального періоду онтогенезу нервової системи.
56. Основні поняття теорії системної динамічної локалізації вищих психічних функцій: «функція», «локалізація», «симптом», «синдром», «фактор», «синдромний аналіз».
57. Зв'язок психічної діяльності та соматичного стану організму. Вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на етапи онтогенезу нервової системи людини.
58. Дефіцитарність підкіркових утворень (базальних ядер) мозку; дефіцитарність стовбурових утворень мозку, дисгенетичний синдром.
59. Функціональна несформованість різних відділів мозку: префронтальних (лобових) відділів мозку; лівої скроневої області; міжпівкульних взаємодій транскортикального рівня (мозолистого тіла); правої півкулі.
60. Соматична нервова система (відділи нервової системи, що регулюють роботу скелетних м'язів).
61. Зв'язок між нейронами. Схема рефлексорної дуги.
62. Провідникові шляхи пірамідної та екстрапірамідної системи.

Зразок оформлення титульної сторінки домашньої контрольної роботи та вимоги до виконання ДКР

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»

Факультет соціології і права
Кафедра психології та педагогіки

Домашня контрольна робота

З дисципліни «Анатомія нервової системи та фізіологія вищої нервової діяльності»

Варіант №

Здобувач(ка) вищої освіти

ПІБ

групи: _____

Перевірив: ПІБ викладача

кафедри психології та педагогіки ФСП

Київ – 2025

ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ ДКР

Варіант ДКР надається викладачем на лекційному занятті та/або обирається рандомно. Здобувачі вищої освіти подають ДКР за 2 тижні до екзамену.

Загальний обсяг ДКР 5-8 сторінок друкованого тексту українською мовою формату А4 тексту у редакторі Word

Стандарти: кегель – 14pt, міжрядковий інтервал – 1,5, шрифт Times New Roman, абзацний відступ – 1,25 см, поля: верхнє – 2 см, нижнє – 2 см, ліворуч – 3 см, праворуч – 1,5 см. Обов'язкова нумерація сторінок.

ДКР обов'язково повинна мати титульну сторінку, на якій розміщуються такі реквізити: назва університету, в наступному рядку – назва кафедри. Далі розміщується варіант, відомості про автора, місце й рік виконання.

Відповідь на кожне питання має починатися з нового аркушу із зазначеним номером та сформульованою назвою. Необхідно глибоко та стисло розкрити поставлені питання; зазначати порядковими номерами посилання на використані літературні джерела (сайти). Крім узагальнень, бажано викласти власний погляд на проблему. Список використаних джерел оформлюється за вимогами ДСТУ 8302:2015, з якими можна ознайомитись за посиланням: <https://drive.google.com/file/d/0B1Ugk1fhA47Ha1NfZklYZ3QzeEU/view?resourcekey=0-x51fNY74izbW1aYVTCrWdw>

Орієнтовний перелік питань до екзамену

1. Визначення «Анатомії та еволюції нервової системи як навчальної дисципліни, предмет і завдання, взаємозв'язок з іншими дисциплінами.
2. Історія вивчення анатомії нервової системи.
3. Розвиток анатомії у стародавньому світі.
4. Епоха відродження: завершення етапу розвитку анатомії, як описової науки та розвиток натурфілософських поглядів.
5. Новий етап розвитку знань про будову, функції та розвиток головного мозку у 19-му столітті (В.А. Бец, В.М. Бехтерев, Є.К. Сепп).
6. Внесок І.М. Сеченова та І.П. Павлова у становлення понять про найголовніші особливості центральної нервової системи.
7. Сучасні наукові уявлення про походження життя на Землі.
8. Загальна будова й функції нервової системи, її еволюція.
9. Значення наукових досліджень анатомії нервової системи для психології.
10. Нейронна теорія будови нервової системи.
11. Будова та розвиток нервових клітин.
12. Нейруляція та будова нервової трубки.
13. Мієлінова оболонка – роль, філогенез, онтогенез та функції.
14. Будова та види синапсів.
15. Нейроглія – її типи, місце локалізації та значення.
16. Рефлекси нервової системи, та їх класифікація.
17. Нервові волокна: власні та нервові провідні шляхи.
18. Нервові центри, їх властивості та принципи діяльності.
19. Центральна нервова система (головний і спинний мозок).
20. Периферична нервова система (периферичні нерви і ганглії).
21. Нервові волокна - аферентні (чутливі) волокна та ефекторні (рухові) волокна.
22. Соматична нервова система (відділи нервової системи, що регулюють роботу скелетних м'язів).
23. Автономна (вегетативна) нервова система, яка регулює роботу внутрішніх органів.
24. Функціональна будова спинного мозку: центри та нервові провідні шляхи.
25. Стадії розвитку спинного мозку та диференціації нейрону.
26. Вікові особливості розвитку спинного мозку людини.
27. Висхідні і низхідні провідні шляхи спинного мозку.
28. Головний мозок: загальний огляд, розвиток, стовбур.
29. Стовбур головного мозку: еволюція, структура, функції.
30. Зв'язок між нейронами. Схема рефлекторної дуги.
31. Особливості розвитку голови і головного мозку в онтогенезі.
32. Довгастий мозок: будова, ядра, функції та центри довгастого мозку.
33. Задній мозок. Міст: будова, функції, центри.
34. Мозочок: будова, функції.
35. Таламус і гіпоталамус.
36. Середній мозок. Біла та сіра речовини, їх функції.
37. Проміжний мозок: будова, відділи, їх функції.
38. Еволюція периферичної нервової системи.
39. Морфо - функціональна організація лімбічної системи.
40. Особливості будови та діяльності залоз внутрішньої секреції: епіфізу та гіпофізу.
41. Гіпоталамо – гіпофізарна система.
42. Кора головного мозку, її онто – і філогенез.
43. Неокортекс, архікортекс і палеокортекс.
44. Зони кори головного мозку та їх функціональна характеристика.
45. Функціональні центри кори і їх локалізація.
46. Унікальні особливості людини та філогенез кори великого мозку.

47. Онтогенез інтегративних систем кори.
48. Методи вивчення функцій кори великих півкуль.
49. Внутрішні зв'язки головного та спинного мозку: асоціативні, комісуральні, проєкційні шляхи.
50. Провідникові шляхи пірамідної та екстрапірамідної системи.
51. Аналізатори: види, структура. Сенсорні системи.
52. Анатомічні структури і особливості будови автономної нервової системи.
53. Еволюція вегетативної нервової системи.
54. Особливості будови вегетативної рефлекторної дуги
55. Симпатична та парасимпатична частини АНС.
56. Вісцеральні сплетіння та вісцеральні вузли.
57. Пластинчастий та ригідний тип нервової системи.
58. Онтогенез нервової системи людини.
59. Характеристика пренатального періоду онтогенезу нервової системи.
60. Характеристика постнатального періоду онтогенезу нервової системи
61. Нейрогуморальна регуляція; філогенез форм поведінки.
62. Взаємозв'язок ЦНС та ендокринної системи в координації дій та обмінних процесів в організмі людини.
63. Сіра та біла речовини мозку. Ядра, кора, провідні шляхи.
64. Взаємодія кори з підкорковими структурами та нервовими центрами спинного мозку.
65. Поняття про нервово-м'язову систему. Синапси, їх види і властивості, передача збудження через синапси.
66. Рефлекс як основний принцип нервової діяльності. Види рефлексів.
67. Вчення про функціональні системи організму. Загальні відомості про нервову систему.
68. Загальна характеристика принципів саморегуляції функцій організму.
69. Основні життєві процеси: гомеостаз, обмін речовин, ріст, розвиток та еволюція.
70. Вікові зміни структури і функцій різних відділів ЦНС.
71. Значення нервової системи у забезпеченні взаємозв'язку організму з навколишнім середовищем.
72. Типи вищої нервової діяльності, їх анатомічно-функціональні особливості.
73. Перша та друга сигнальні системи.
74. Методики щодо дослідження типів вищої нервової діяльності.
75. Концепція О. Р. Лурія системної динамічної локалізації вищих психічних функцій (ВПФ).
76. Проблема міжпівкульної асиметрії мозку і міжпівкульної взаємодії.
77. Мозкова організація гностичних, праксичних та символічних функцій.
78. Мозкова організація мовлення.
79. Концепція трьох функціональних блоків мозку (ШФБМ) О.Р. Лурія.
80. Характеристика I структурно-функціонального блоку – енергетичного.
81. Характеристика II структурно-функціонального блоку – інформаційного.
82. Характеристика III структурно-функціонального блоку – регуляторного.
83. Форми психічної діяльності. Свідома поведінка. Свідоме та несвідоме. Сон. Гіпноз.
84. Основні поняття теорії системної динамічної локалізації вищих психічних функцій: «функція», «локалізація», «симптом», «синдром», «фактор», «синдромний аналіз».
85. Функціональна несформованість префронтальних (лобових) відділів мозку.
86. Функціональна несформованість лівої скроневої .
87. Функціональна несформованість міжпівкульних взаємодій транскортикального рівня (мозолистого тіла).
88. Функціональна несформованість правої півкулі.
89. Дефіцитарність підкіркових утворень (базальних ядер) мозку; дефіцитарність стовбурових утворень мозку, дисгенетичний синдром.
90. Атипія психічного розвитку.